

*The First Crusade
1096–99*

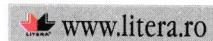
David Nicolle

Copyright © 2003 Osprey Publishing Ltd
Toate drepturile rezervate
Ediție publicată de Grup Media Litera
prin înțelegere cu Osprey Publishing,
un imprint al Bloomsbury Publishing Plc.

Editura Litera
O.P. 53; C.P. 212, sector 4, București, România
tel.: 021 319 63 90; 031 425 16 19; 0752 548 372;
e-mail: comenzi@litera.ro

Ne puteți vizita pe

*Prima Cruciadă
1096–1099*

David Nicolle

Copyright © 2018 Grup Media Litera
pentru versiunea în limba română
Toate drepturile rezervate

Traducere din limba engleză
Teodora Nicolau

Editor: Vidrașcu și fiii
Serie coordonată de Ilieș Câmpleanu
Redactor: Ilieș Câmpleanu
Corector: Georgiana Enache
Copertă: Bogdan Mitea
Concepție grafică, tehnoredactare
și prepress: Marin Popa

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
NICOLLE, DAVID

Prima Cruciadă: 1096–1099 / David Nicolle. –
București: Litera, 2018

ISBN 978-606-33-3052-0

DAVID NICOLLE

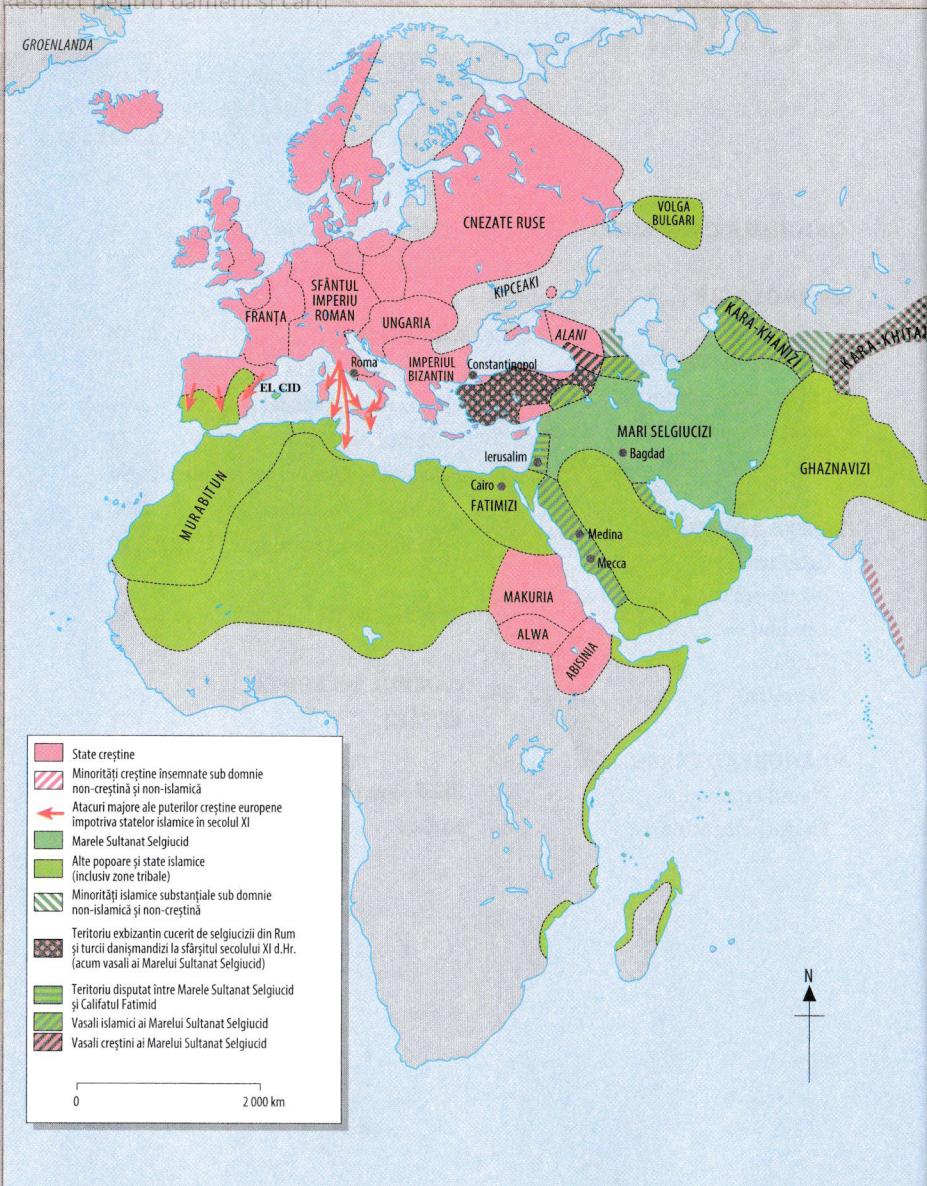
PRIMA CRUCIADĂ

1096–1099

DAVID NICOLLE, născut în 1944, a lucrat câțiva ani la serviciul în limba arabă al BBC, înainte să obțină un master din partea Școlii de Studii Orientale și Africane și un doctorat de la Universitatea din Edinburgh. A scris numeroase cărți și articole despre războaiele medievale și islamicice, și a fost mulți ani un autor prolific al cărților Osprey.

CUPRINS

ORIGINILE CAMPANIEI	7	Planuri selgiucide	45
CRONOLOGIE	15	Planuri fatimide	47
COMANDANȚI ADVERȘI	19	CAMPANIA	48
Lideri ai cruciașilor	19	Ambuscada de la Dorylaeum... 54	
Lideri bizantini	23	Divizarea cruciadei	64
Lideri musulmani	24	Asediul Antiohiei	73
FORȚE ADVERSE	30	Marșul asupra Ierusalimului... 94	
Cruciașii	30	Asediul Ierusalimului..... 106	
Bizantinii	33	Bătălia de la Ascalon	119
Armenii	35		
Turcii.....	35	CONSECINȚE	130
Fatimizii.....	39		
PLANURI ADVERSE	42	CÂMPUL DE LUPTĂ	
Planul cruciașilor	42	ASTĂZI	137
Planuri bizantine	44	Bibliografie	140
		Indice	142

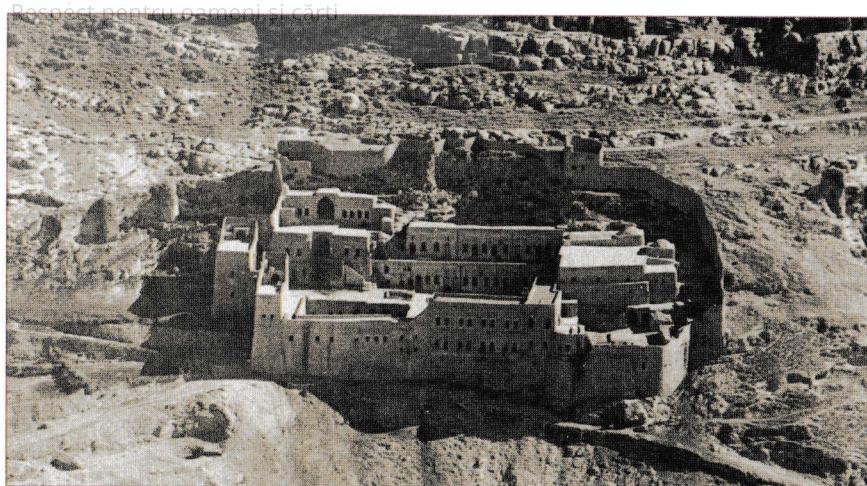

ORIGINILE CAMPANIEI

În 1094, împăratul bizantin Alexios I a ajuns la concluzia că eforturile militare și diplomatice ale Bizanțului de a recucerii teritoriile pierdute din Anatolia erau inadecvate. A decis să ceară sprijinul statelor creștine din vestul Europei, ceea ce a și făcut anul următor. Acest eveniment poate fi considerat geneza Primei Cruciaze.

Totuși, în 1095 Imperiul Bizantin nu era într-o poziție atât de dificilă pe cât s-a sugerat uneori. Până la înfrângerea teribilă de la Manzikert în 1071 și războaiele civile care au urmat, bizantinii au avut parte de succese. De fapt, războaiele civile, iar nu bătălia de la Manzikert au permis triburilor în cea mai mare parte nomade ale turcilor sau turcomanilor să controleze aproape toată Anatolia. După ce Alexios a pus stăpânire pe tronul imperial, a impus o guvernare unificată a părților rămase din Imperiul Bizantin și a profitat de diviziunile din rândul celor mai primejdioși dușmani ca să le opreasca înaintarea, dacă nu chiar să-i înfrângă. Domnia bizantină a fost restabilită în cea mai mare parte a Balcanilor, în timp ce oalianță, potențial periculoasă, dintre turci pecenegi păgâni din sud-estul Europei și emirul turc islamic Çaka a fost ruptă în 1091. Çaka controlase Smirna (İzmir), dar avea să fie ucis curând de alt lider turc, mai important – Kilij Arslan I, suveranul sultanatului selgiucid Rum („Roma“ sau Anatolia ex-bizantină).

Eforturile bizantine de recucerire a Anatoliei au început în anul următor cu o expediție navală comandană de Ioan Ducas pentru preluarea insulelor egee care căzuseră în mâinile lui Çaka. Alte campanii i-au mutat pe guvernatorii bizantini rebeli în Creta și Cipru. Fără îndoială, amenințarea la adresa dominației străvechi a Bizanțului în mările estice era considerată deosebit de primejdioasă. Operațiuni navale și terestre de o amploare relativ redusă pentru a redobândi o parte a teritoriului din Anatolia cu deschidere la Marea

Mănăstirea creștină Mar Matti (Sfântul Matei) din nordul Irakului, fotografiată la începutul anilor 1930.

Foto FILt Sharpe: St. Andrews University Library

Marmara și Marea Neagră erau în desfășurare și avuseseră un oarecare succes local, când Prima Cruciadă a început să se contureze.

Interesant, câțiva cronicari islamici au considerat anul 487 AH (*anno Hegirae*, după Hegiră – 1094/1095 d.Hr.) un an fatidic, inclusiv istoricul mameluc de mai târziu Ibn Taghribirdi, care scria: „Acest an este denumit anul morții califilor și comandanților“. Printre cei care au murit s-au numărat califul fatimid al-Mustansir al Egiptului, marele său vizir Badr al-Jamali și califul abbasid rival al-Muqtadi din Irak. Marele sultan selgiucid Malik Şah și marele său vizir Nizam al-Mulk muriseră deja în 1092. Aceste decese au fost urmate de o perioadă de confuzie, la limita anarhiei, în lumea islamică. Un sectorism agresiv îi separa pe musulmanii sunniți de cei șiiți și existau rivalități înverșunate chiar în rândul sectelor șiiite. Mai mult, moartea califului șiiit fatimid sau ismailit al-Mustansir a fost urmată de o schismă între susținătorii fiilor săi. Fiul cel mare, Nizar, a fost omis de la acordarea titlului de calif în favoarea mezinului, al-Musta'li. Nizar s-a revoltat, însă a fost ucis, după care

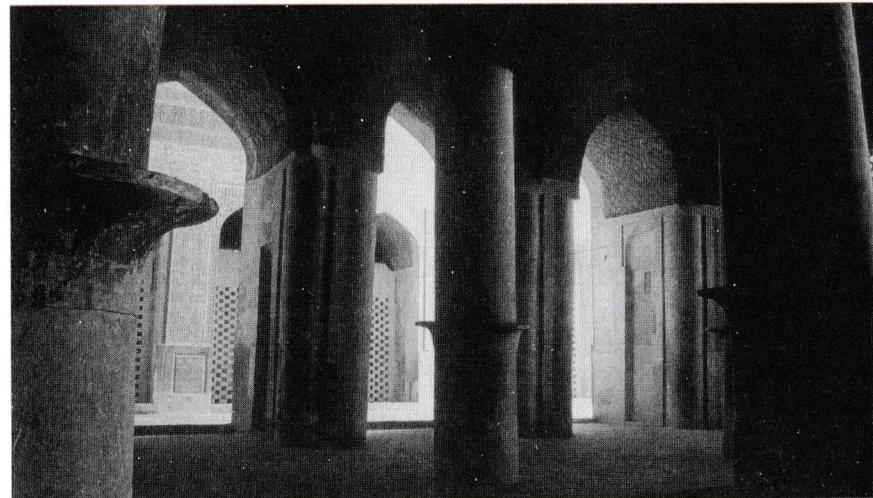
ORIGINILE CAMPANIEI

susținătorii săi au format mișcarea separatistă a nizarilor care, deși ismailiți, au devenit asa-zisii „Assassini“ din Iran și Siria. Deși argumentele sectare islamice trebuie să fi părut irelevante pentru cruciați și chiar pentru sofisticatii bizantini, acestea au contribuit și mai mult la fragmentarea și slabirea Orientului Mijlociu islamic când Prima Cruciadă a intrat în scenă în 1096.

Prima Cruciadă este unul dintre acele episoade dramatice în care istoricii nu se pot pune de acord asupra „cauzelor“. Toate evenimentele istorice sunt, desigur, parte a unui lanț, iar modul în care un istoric își alege „evenimentele de fundal“ îi reflectă în general propria cultură sau propriile simpatii. Unii ar putea susține că Prima Cruciadă a fost „cauzată“ de ascensiunea islamului și de victoria sa asupra Palestinei, Țara Sfântă creștină, în secolul VII d.Hr. Alții se concentreză pe o succesiune de evenimente care încep cu recucerirea de către Imperiul Bizantin a estului Anatoliei și a nordului Siriei în secolul X, regiuni care fuseseră substanțial islamic vreme de 300 de

„Sala selgiucidă“ de la sfârșitul secolului XI, pe latura vestică a arcadei nordice de la Juma'a sau Moscheea Congregațională din Isfahan, Iran.

Fotografia autorului

ani. Când împăratul bizantin a impus controlul militar asupra Armeaniei, în estul Anatoliei, în secolul XI, demilitarizând astfel aristocrația militară armeană independentă, acesta a slăbit fără să vrea frontieră estică a imperiului și a permis pătrunderea turcilor doar câteva decenii mai târziu. Alt eveniment semnificativ a fost momentul în care turcii selgiucizi au cucerit cea mai mare parte a estului și centrului lumii islamică, în secolul XI. Acest lucru a întrerupt dominația politică șiită în respectivele regiuni și a dus la revitalizarea islamului sunnit care a fost, în cele din urmă, un factor major pentru înfrângerea fenomenului cruciadei. Acest lucru a adus până la frontieră de est a Imperiului Bizantin și triburi turcomane de pradă și islamică doar în mod artificial.

După cucerirea bizantină, estul și sud-estul Anatoliei au devenit o zonă demilitarizată, dominată de garnizoane bizantine. Aceste garnizoane au inclus numeroși soldați din vestul și nordul Europei, pe lângă armeni autohtoni, atât creștini, cât și adepti ai religiilor necreștine, non-islamice. Mai erau reprezentați creștini semitici aparținând bisericilor pe care grecii și europenii catolici, deopotrivă, le considerau eretice.

Anexarea bizantină a Armeaniei a avut repercușiuni militare majore asupra ambelor părți ale frontierei religioase. Statul armean, condus de regele Gagik al II-lea, a fost plasat sub comanda unui *dux* bizantin, sau guvernator militar al Iberiei, ea însăși alcătuită din teritoriu smuls Georgiai independente. Taxele împovărătoare impuse pentru a plăti armata bizantină și degradarea firească a elitei feudale armene locale s-au combinat cu diferențele religioase dintre grecii bizantini și armeni pentru a crea tensiune. O parte a elitei militare armene a migrat spre nord sau vest, până în Georgia independentă sau, respectiv, până în Cappadocia bizantină, în timp ce alții au trecut în teritoriu islamic.

Între timp se petreceau schimbări uriașe în lumea islamică învecinată, odată cu sosirea selgiucizilor. Aceștia erau o familie sau un clan dintr-o populație turcă numită oghuzi sau uzi. Modelul lor tradițional de domnie sau autoritate se baza pe puterea împărtășită în sânul familiei, în loc să fie deținută implicit de un membru mai

în vîrstă. Acest sistem, într-o oarecare măsură, avea să fie continuat în Marele Sultanat Selgiucid (sau Marele Imperiu Selgiuc) pe care l-au stabilit în Iran, Irak, Siria și în unele zone învecinate. Deși turcii care trăiau deja în lumea islamică îi considerau aproape barbari, strămoșii recenti ai selgiucizilor făceau parte din vasta populație turcă a Asiei Centrale și aveau experiență bogată în construirea și

O corabie comercială mediteraneană tipică, având un singur catarg, ilustrată într-o manieră stilizată pe o ușă de bronz smălțuit din Pala d'Oro, secolul XII.

Bazilica San Marco, Venetia

conducerea statelor mari. După ce selgiucizii s-au înstăpânat în Iran, au devenit extrem de „persani“ în cultură și concepții, adoptând o formă mistică, aproape „populară“ de islamism, ușor diferită de islamul cărții, caracteristic Orientului Mijlociu arab.

Selgiucizii au găsit frontiera cu Bizanțul slab apărată și mulți turcomani și alții atacatori au reușit să pătrundă în Anatolia cu câțiva ani înaintea bătăliei de la Manzikert. Unii luptau ca *ghazi* sau voluntari cu motivație religioasă, căutând să redobândească teritoriul pierdut în fața bizantinilor un secol mai devreme, alții veniseră doar pentru jaf. Un asalt major asupra Imperiului Bizantin, aparent puternic, nu făcea parte din strategia selgiucizilor, împăratul bizantin Romanos al IV-lea fiind cel care a inițiat campania majoră împotriva selgiucizilor care a dus la propria înfrângere catastrofală, dar și a imperiului, cauzată de marele sultan selgiucid Alp Arslan la Manzikert în 1071.

A urmat o prăbușire treptată a autoritatii bizantine în Anatolia, unde numeroase garnizoane bizantine izolate rezistau în puncte fortificate, pierzând totodată controlul în restul teritoriului. Nu era nici o cucerire deplină a turcilor, nici o retragere completă a bizantinilor. Paradoxal, turcii erau adesea solicitați să cucerească un oraș sau o zonă de pretendenți la tronul bizantin în schimbul sprijinului militar. Alexios I însuși îl chemase pe tatăl lui Kilij Arslan, Süleyman, la Niceea (Iznik).

Marele sultan selgiucid Malik Shah l-a luat pe Kilij Arslan ostatic princiar după moartea lui Süleyman. Când Kilij Arslan a fost eliberat și s-a întors în Anatolia ca să reafirme autoritatea selgiucidă, i-a fost foarte greu să o facă deoarece alte puteri turce apăruseră în zonă, cea mai de temut fiind cea a danișmanizilor.

Din anii 1070 până la Prima Cruciadă, câțiva lideri armeni au înființat principate în Anatolia sud-centrală și de-a lungul coastelor nordice ale Siriei. În alte regiuni, membri ai vechii elite militare armene, împreună cu urmașii grecilor și soldaților vest-europeni din armata bizantină, acceptaseră domnia turcilor, adoptând aspecte ale culturii și limbii turce, mulți chiar convertindu-se la islam. Asemenea armenilor creștini, ei au rămas un grup distinct și un factor militar semnificativ.

ORIGINILE CAMPANIEI

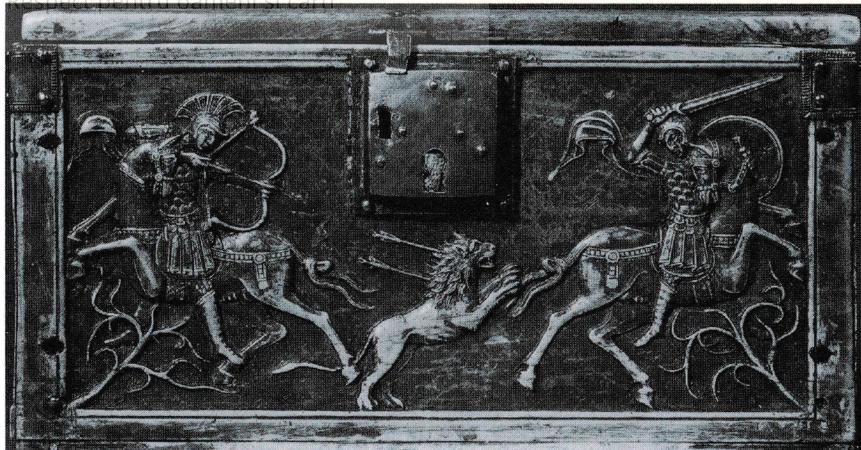

O tabăra nomadă turcomană în apropiere de Niğde, în sudul Turciei centrale.

Fotografia autorului

La sfârșitul anilor 1090, marele stat selgiucid părea în declin, în timp ce prinți sau guvernatori locali se luptau între ei. Moartea marelui sultan selgiucid din 1092 a determinat Califatul Fatimid să încerce să recucerească Siria, iar declinul autoritatii centrale selgiucide a încurajat revoltele în rândul unor triburi arabe ce avuseseră până atunci o poziție dominantă. Eforturile fatimizilor au eşuat, iar arabi au fost în mare parte subjugăți, însă întreaga regiune a rămas instabilă. Este important să observăm că creștinii arabi din diferite secte au rămas majoritari în câteva zone din Orientul Mijlociu și au format minorități substanțiale în alte părți. În zonă existau vaste comunități urbane iudaice cu un rol politic și cultural semnificativ sub numeroși conducători islamici. În plus, existau alte comunități religioase ale căror credințe nu erau musulmane, creștine sau iudaice.

Ideea conform căreia Califatul Fatimid cu baza în Egipt își trăia acum marele declin ne induce și ea în eroare. Secolul X ii văzuse pe fatimizi la apogeu și o bună parte din cel de-al XI-lea cunoscuse un declin serios în Siria, precum și foamete și haos în Egipt. Acest lucru s-a schimbat când Badr al-Jamali, un general fatimid de origine armeană convertit la islam, a fost chemat să devină mare vizir.

Soldați în armură arhaică stilizată la vânătoare, pe un cuțar bizantin din fildeș, secolul XI.
Foto Didier Vogel; *Tresor de la Cathédrale, Troyes*

Ca guvernator fatimid în Palestina, și-a condus marea armată armeană în Cairo, în 1074, a restabilit ordinea, apoi a condus statul ca dictator militar, în timp ce califul era doar o marionetă.

Din câte se pare, Badr al-Jamali a fost întâmpinat cu brațele deschise de Biserica Coptă din Egipt, el devenind apoi extrem de interesat de treburile acesteia. A consolidat relația îndelungată dintre Egiptul fatimid și vecinii săi creștini africani din Nubia, Sudan și Ethiopia, a păstrat și legături puternice cu propriul mediu creștin și a recrutat un mare număr de soldați creștini armeni. Celălalt element considerabil din armata fatimidă a constat din africani de culoare, recruitați ca sclavi prin Nubia creștină sau ca mercenari din Nubia și Sudan. Paradoxal, ar putea fi astfel adevărat că o parte substanțială a armatei fatimide care s-a confruntat cu Prima Cruciadă a fost fie creștină, fie a avut origini creștine. Fiul lui Badr al-Jamali, al-Afdal, i-a succedat ca mare vizir fatimid, dar, din nefericire, a interpretat greșit motivele Primei Cruciade și a fost înfrânt în 1099.

CRONOLOGIE

1071 Marele sultan selgiucid Alp Arslan îl înfrânghe pe împăratul bizantin Romanos al IV-lea în bătălia de la Manzikert.

1074 Badr al-Jamali devine Wazir principal (mare vizir) și, de fapt, dictator militar al Califatului Fatimid.

1081 Alexios Comnenos devine împărat al Bizanțului.

1092 Moartea marelui sultan selgiucid Malik Şah; război civil între fiili săi, Mahmud și Berk Yaruq.

1093 Revoltă împotriva dominației Marelui Sultanat Selgiucid, stârnită de Tutush Ibn Alp Arslan, conducătorul selgiucid al Siriei.

1094 Berk Yaruq Ibn Malik Şah devine mare sultan selgiucid (recunoscut ca singurul sultan din decembrie 1096); moartea califului abasid al-Muqtadi în Bagdad, urmat de al-Mustazhir; moartea califului fatimid al-Mustansir în Cairo, urmat de califul copil al-Musta'li; moartea marelui vizir fatimid Badr al-Jamali, urmat de fiul său al-Afdal.

1095 Kür-Bugha numit guvernator în Mosul. Ridwan și Duqaq, fiili lui Tutush, suveranul selgiucid defunct din Siria, cuceresc Alepu și respectiv Damascul.

Martie: Conciliul de la Piacenza – împăratul bizantin cere ajutorul Apusului; Tutush din Siria este înfrânt și ucis de sultanul Berk Yaruq.

Iulie (până în sept. 1096): Papa Urban al II-lea călătorește prin Franța.

Noiembrie: Conciliul de la Clermont – papa Urban al II-lea predica prima oară cruciada pe 27 noiembrie.

Decembrie (până în iulie 1096): Cruciații îi persecută pe evreii din Europa.

1096 Război civil între Ridwan din Alep și Duqaq din Damasc; Ridwan cucerește Ma'arat al-Nu'man din mânile lui Yağısyān al Antiochiei.

Martie: Plecarea primului val de cruciați.

Iunie (până în august): Primele trei valuri de „armate“ ale cruciaților izolate și disperse în Ungaria.

Iulie: Cruciada condusă de Walter cel Sărac sosește la Constantinopol (Istanbul).

1 august: Cruciada condusă de Petru Eremitul sosește la Constantinopol (Istanbul).

1 octombrie: Cruciada lui Petru Eremitul înfrântă în Anatolia de selgiucizii turci din Rum.